

Memòria de la delimitació arqueològica als núm.
32 i 34 del passatge Fornes. (Tarragona,
Tarragonès). 13-22 d'octubre de 2004. 25-29 de
juliol de 2005

Marta Bru Virgili, Paloma Aliende García

Avis legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement-NoComercial-SenseObresDerivades 2.5 de Creative Commons. Se'n permet la reproducció, distribució i comunicació pública sempre que se'n citi el titular dels drets i no se'n faci un ús comercial. No es pot alterar, modificar o generar una obra derivada a partir d'aquesta obra. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/es/legalcode.ca>.

ÍNDIX

1.- INTRODUCCIÓ2
2.- SITUACIÓ3
3.- ANTECEDENTS4
4.- METODOLOGIA I PLANTEJAMENT.9
5.- DESCRIPCIÓ DE LA INTERVENCIÓ11
5.1.- Primera fase11
5.2.- Segona fase13
5.3.- Inventari dels materials17
6.- CONSIDERACIONS FINALS18
7.- BIBLIOGRAFIA20

ANNEX FOTOGRÀFIC

ANNEX PLANIMÈTRIC

1.- INTRODUCCIÓ:

La present memòria fa referència als treballs de delimitació arqueològica efectuats als números 32 i 34 del Passatge Forn a Tarragona. La delimitació arqueològica s'ha realitzat en dues fases. La primera fase va realitzar-se el mes d'octubre de 2004¹ i va consistir en l'excavació de dues rases en el número 32 de Passatge Forn en forma de L. La segona fase es va realitzar entre els dies 25 i 29 de juliol de 2005 un cop les edificacions encara existents durant la primera fase de delimitació, havien estat enderrocades. La primera fase de la intervenció va realitzar-se sota la direcció arqueològica de Paloma Aliende García, mentre la segona fase ha estat dirigida per l'arqueòloga Marta Brú Virgili, tal i com consta a les corresponents resolucions emeses per la Direcció General de Patrimoni Cultural.

Tot i que al mes de febrer del present any ja s'havia entregat la memòria referent a la primera intervenció, s'ha decidit que en la present memòria s'inclouran tant els resultats de la primera com de la segona fase de la delimitació arqueològica.

Els treballs continguts dins d'aquesta memòria van ser encarregats pel propietari dels immobles, el senyor JOSEP M. CRESPO ALVAREZ, que és també qui ha finançat el cost total de les dues intervencions..

Els treballs de delimitació venen motivats per la intenció de la propietat d'edificar els dos solars amb dos immobles sense planta de soterrani.

¹ Intervenció duta a terme entre el 13 i el 22 d'octubre de 2004, sota la direcció tècnica de l'arqueòloga de CODEX – ARQUEOLOGIA I PATRIMONI, Paloma Aliende García, segons resolució de la Direcció General del Patrimoni Cultural de 11 d'octubre de 2004.

2.- SITUACIÓ

Els números 32 i 34 es situen al final del Passatge Fornes. El número 32 presenta 5,5 m de façana al passatge Fornes i 11,5 m de profunditat, amb un total de poc més de 63 m² de superfície. El número 34 presenta 16 m de façana al Passatge Fornes i 11,5 m de profunditat, amb un total d'uns 184 m² de superfície.

Respecte del parcel·lari municipal actual ens trobem dins del polígon 17, illa 4 (30309), parcel·les 32 i 42. Les coordenades UTM són:

- Número 32: 352953 4553063 / 352955 4553075 / 352962 4553073 / 352959 4553062.
- Número 34: 352962 4553061 / 352967 4553077 / 352978 4553070 / 352973 4553058.

3.- ANTECEDENTS

A part dels resultats obtinguts l'octubre de l'any 2004 en el número 34 del Passatge Forn, els quals es tornaran a mostrar en la present memòria, tenim referències de tot un seguit de intervencions realitzades en solars propers.

Carrer Sevilla, núm. 1.

En aquest indret es documenta la troballa d'un parament de carreus "a una fondària molt considerable del nivell actual", es tracta d'una informació proporcionada als senyors Cortés i Gabriel per Vicente Morales. (CORTES/GABRIEL 1985).

Carrer Sevilla 12-14-16 / Passatge Forn 2-4-6-8:

L'excavació d'aquests solars es van dur a terme al llarg del període 1999-2001 en quatre fases diferenciades. L'excavació en extensió d'aquests solars van permetre documentar tot una sèrie d'estructures i nivells dins d'una seqüència estratigràfica que ens ha permès establir fins un total de set fases diferenciades, que van des d'època ibèrica/tardo-republicana fins al moment actual.

Fase I: Les restes més antigues documentades en aquest solar corresponen amb un moment que té com a límit *ante quem* un nivell constructiu de regularització que podem datar en la segona meitat del segle II aC. Aquest nivell es troba cobrint la roca natural, parcialment regularitzada i allisada, on es trobaven excavades fins un total de tres sitges. L'amortització de les sitges es va produir de forma molt ràpida, sense que donés temps a colgar-les essent reaprofitades com abocadors. Això ens estaria indicant una reforma bastant important, en època tardo-republicana, amb una data *post-quem* a la segona

meitat del segle II aC., en aquesta part de la ciutat romana, quan s'aixeca sobre el que fins al moment havia estat el poblat ibèric.

Fase II: Aquesta fase d'ocupació del solar s'ha pogut datar en la segona meitat del segle II aC. quan es produeix una important reforma en aquest sector de la ciutat, que no permet la progressiva amortització de les sitges de la fase I. Veiem com es regularitza l'àrea i s'aixequen uns edificis de funcionalitat indeterminada. També pertany probablement a aquesta fase el forn 128, documentat parcialment sota el perfil del carrer Sevilla.

Fase III: Durant el període altoimperial es van arrasar les estructures de la fase II a una cota força homogènia entorn als 24,2 msnm i es va regularitzar amb una sèrie de nivells que constitueixen un farciment constructiu que oblitera les restes tardorepublicanes reformant urbanísticament aquesta àrea de la ciutat. D'aquesta fase tenim, a més, diverses reformes.

Fase IV: L'amortització de les estructures altoimperials, arran del material recuperat dels nivells de colgament d'aquesta fase s'ha pogut datar en la primera meitat del segle V dC.

Fase V: Ja en època moderna/contemporània, trobem una sèrie de retalls o forats, que afectaven fortament els nivells i les estructures antigues. Aquests forats podrien estar relacionats amb la Guerra del Francès, ja que el solar es troba molt proper al fortí reial, i entre el material recuperat dels farciments moderns/contemporanis s'han trobat boles de canó i d'altres armes de foc.

Fase VI: El darrer moment d'ocupació d'aquest solar correspon a les edificacions contemporànies que es van enderrocar recentment, les fonamentacions de les quals, fetes a sac amb profundes rases, afectaven parcialment els nivells arqueològics i els farciments agrícoles.

Carrer del Gasòmetre 16-18:

Abans aquest solar tenia entrada pels carrers Caputxins (núms 5-7-9) i Soler (núms 22-24). Aquí es documentaren un conjunt d'estructures datades entre els

segle II i IV dC que foren excavades per Berges i Ferrer l'any 1973 (1982). Berges interpreta aquestes restes com estructures tardanes amb elements aprofitats.

Carrer del Gasòmetre 20-26:

En els terrenys de l'antiga fàbrica del gas situada aproximadament en els solars ocupats actualment pels núms 20 a 26, B. Hernández també va documentar-hi diverses restes arqueològiques de considerable magnitud. Aquestes consistien en nou voltes d'*opus caementicium*, obertes a mar, i que va identificar com part d'unes termes, i posteriorment d'un *Gymnasium* (Hernández & Torres 1867: 142 i Hernández 1884:27-63). Hernández també ens descriu la troballa d'un estrat de destrucció amb pedres calcinades, aparegut entre 1857 i 1859. Entre els anys 1879 i 1881, l'ampliació del gasòmetre va permetre tornar a documentar "ruinas de paredes calcinadas y vigas carbonizadas a causa del violento incendio".

Carrer del Gasòmetre 26-34:

Durant la segona meitat del segle XIX, es van trobar restes d'una important edificació identificada per Hernández Sanahuja com un temple dedicat a la deessa Venus (Hernández 1860 i Hernández & Morera 1892). Anys després, Gibert recull la notícia i el descriu com " [...] octàstil, amb basament i tres grades i columnes dòriques amb pedres ordinàries, sense base i estucades." (Gibert 1916).

Carrer del Gasòmetre, núm. 32:

En aquest solar CODEX va dur a terme una intervenció arqueològica entre els anys 1995 i 1997. L'actuació arqueològica en extensió va permetre documentar diverses restes corresponents a l'àrea urbana situada als peus del recinte del fòrum municipal. Les troballes es trobaven en la part interior de solar donat que la franja situada al costat del carrer del Gasòmetre havia estat afectada per l'edificació d'antics immobles.

Aparentment en aquest indret es trobaria una gran plaça amb unes dimensions desconegudes i que es va construir de forma paral·lela al recinte foral. D'aquesta plaça es va localitzar part del costat nord. Altres troballes han estat la delimitació de part del glacis perimetral del Fortí Reial i la redescoberta d'un pou d'accés a un sistema soterrani de galeries excavades a la roca. (CODEX 1998).

Carrer del Gasòmetre, núm. 36:

En aquest solar, la intervenció realitzada per CODEX l'any 1999 va permetre determinar l'existència d'estructures d'època tardo-republicana (nivells de regularització associats a paviments d'*opus tesallatum* de factura basta. La troballa més important la podríem relacionar amb la gran reforma urbanística que comportà la construcció del fòrum de la ciutat de Tàrraco, i es tractaria d'un criptopòrtic, pavimentat amb *opus signinum*, a l'exterior del qual hi hauria una font (CODEX 1999).

Carrer Gasòmetre, núms. 34-36-38-40.

En aquest punt Hernández parla de la troballa de “vestigios de un gran pórtico o peristilo compuesto de ocho columnas” i de “paredes antiguas cortándose en ángulos rectos ... las cuales se apoyaban en un pavimento general formado de duro hormigón...” . Per sota d'aquest paviment es varen trobar més restes d'estructures.

Davant les restes observades Hernández atribueix aquesta troballa a un temple dedicat a Venus, el qual diu que es situaria entre els solars 26 al 34 del carrer Gasómetre, i puntualitza que són propietat del senyor Rosell (un cop consultada la bibliografia i el parcel·lari considerem que correspondria als actuals números del 32 al 40). (HERNÁNDEZ/TORRES 1867) (HERNÁNDEZ 1892) (GIBERT 1916).

Carrer Gasómetre, núm. 42.

En aquest solar és on es documenta la troballa del famós “Pou Cartanyà”. Aquest pou es va trobar farcit de materials arqueològics consistents en fragments d'escultures de marbre i de bronze, làpides, monedes, vasos de bronze,...

Aquest solar es trobava “entre la manzana de casas del Sr. Rosell y la puerta de Lérida”. Per altra banda en el “Plano del Ensanche de la Ciudad de Tarragona” de 1894, es situa a la finca del Sr. Cartanyà que es correspon amb l'actual número 42 del carrer Gasòmetre. (ARCO 1894) (CARTAÑA 1864) (HERNÁNDEZ 1864) (HERNÁNDEZ/MORERA 1892).

Carrer Caputxins, núms. 33-35-37.

Les excavacions realitzades van permetre documentar part del poblat ibèric, un possible abocador d'època republicana, murs de carreus datats en el segle I d.C. i intepretats com a corresponents a edificis de caire públic. Finalment també es va documentar restes de les contraescarpes del fossat i el pati del Fortí Reial. (ADSERIAS/BURES/MIRO/RAMON) (MIRO 1987) (MIRO 1988) (MIRO 1990).

4.- METODOLOGIA I PLANTEJAMENT

Les dues intervencions realitzades es van basar en la delimitació arqueològica dels solars. Per tal de dur a terme aquesta delimitació es van efectuar tot un seguit de rases, en concret tres al número 34 i una sola rasa al número 32 del Passatge Forn.

En el número 34 els treballs de delimitació es van efectuar en dues fases diferenciades. En la primera fase de delimitació l'octubre de l'any 2004 es van dur a terme dues rases en forma de L amb una miniexcavadora, localitzades a la zona corresponent a l'antic jardí, ja que la resta del solar estava ocupat per un immoble. Un cop enderrocat aquest immoble, es va dur a terme una tercera rasa en aquest solar, durant la segona fase de delimitació. En aquest cas es va utilitzar una retroexcavadora mixta.

Pel que fa al número 32, durant la primera fase no es va poder realitzar la delimitació ja que la totalitat del solar estava ocupat per un immoble. Igual com en el número 34, un cop enderrocat l'edifici, ja durant la segona fase de la intervenció, es va efectuar una rasa transversal amb una retroexcavadora mixta.

En tots ds solars les rases es van aprofundir fins a assolir la cota d'aparició de restes arqueològiques, els substrat geològic o bé fins a la profunditat a la que es pogués accedir amb el braç de la màquina. La delimitació es va dur a efectuar sota control d'un arqueòleg que es qui va supervisar els treballs de la màquina marcant la profunditat a assolir per tal de no afectar els nivells o estructures arqueològiques localitzades en el subsòl en el cas de l'existència d'aquestes. D'aquesta manera, i amb la posterior neteja manual de les restes localitzades es va poder veure la profunditat de l'aparició de les restes, així com la potència arqueològica conservada.

El mètode de registre estratigràfic s'ha fonamentat en l'ús de Fitxes d'Unitats estratigràfiques de tradició anglosaxona, realitzant-se plantes parcials acotades en tots els nivells físics extrets, i la documentació fotogràfica pertinent. Paral·lelament a aquesta tasca s'ha configurat la documentació planimètrica general i topogràfica necessària. Les restes localitzades s'han acotat prenent com a referència la cota de 28'78 msnm corresponent a una de les tapes del clavegueram localitzades just davant de la façana del solar n.32 del Passatge Forn.

El registre fotogràfic de la primera fase es va dur a terme en format de diapositiva, les quals van ser registrades amb la sigla **TPF-34-04-n.** corresponents a **Tarragona Passatge Forn** – número **34** – any **2004** - **n.** de diapositiva, una mostra significativa de les quals va ser lliurada amb la memòria entregada al mes de febrer de 2005. El registre fotogràfic de la segona fase es va dur a terme en format digital.

5.- DESCRIPCIÓ DE LA INTERVENCIÓ

En aquest apartat descriurem tant la primera fase de la intervenció, com els treballs de delimitació arqueològica realitzats durant la segona fase.

5.1.- Primera fase

En aquesta primera fase va ser impossible dur a terme la delimitació arqueològica del número 32 de Passatge Fornes ja que la totalitat del solar estava ocupat per un immoble de manera que la delimitació tan sols es va dur a terme en el solar n.34 i, concretament, en la zona d'aquest que antigament s'havia destinat a jardí. Es van efectuar dues reses, la rasa 100 i la rasa 200, formant una "L".

RASA 100:

La rasa 100 té aproximadament 4'70 m. de longitud per 0'75m. d'amplada, la profunditat màxima assolida és de 2'50m., es a dir, 25'60 msnm, i la profunditat mínima es de 25'80 msnm. Té una orientació nord-est/sud-oest.

Per sota dels potents nivells de reompliment d'època contemporània (UE 101, UE 102) apareix un potent nivell de formació agrícola de coloració marró fosc i textura arenosa molt flonja (UE 103) sense material arqueològic en la seva composició.

Cobertes per aquest nivell de formació agrícola apareixen les primeres evidències de restes arqueològiques. Les evidències localitzades corresponen a dos fragments de pavimentacions (UE 104 i UE 105) i a un nivell de regularització (UE 106) que presenta en la seva composició carbons i alguns petits fragments ceràmics possiblement d'època romana. Aquest nivell de regularització cobreix el substrat geològic (UE 107) consistent amb afloraments de roca dura de coloració blanquinosa.

La potència de les restes arqueològiques localitzades es de tan sols uns 20cm. Tot i les poques evidències localitzades aquestes ens permeten definir (encara que de forma parcial) dos nivells de circulació (UE 104 i UE 105) que no podem relacionar amb cap altra estructura i ni tan sols podem establir-ne un ús, ja que es conserva molt poca potència arqueològica i, a més, va ser impossible ampliar la rasa per tal de poder relacionar aquestes pavimentacions amb altres restes arqueològiques. Al no localitzar-se material ceràmic significatiu no es pot establir una cronologia segura però per les característiques constructives i la profunditat d'aparició de les restes es probable que corresponguin a una cronologia d'època romana.

La seqüència estratigràfica localitzada en la rasa 100 és la següent:

UE 100: Rasa de 4'70 m. de longitud per 0'75 m. d'amplada i 2'50 m. de profunditat màxima.

UE 101: Reompliment d'època contemporània amb tot tipus de material en la seva composició (pedres, maons, plàstics...)

UE 102: Reompliment d'època contemporània consistent en un nivell d'una potència d'entre 30 i 40 cm. consistent en un reompliment de pedres de tamany mig.

UE 103: Estrat de formació agrícola d'aproximadament 1'40m. de potència de textura arenosa flonja i color marró fosc sense material arqueològic en la seva composició.

UE 104: Possible pavimentació conservada de forma fragmentària, formada amb morter i amb la mateixa regularització de la roca natural.

UE 105: Possible pavimentació localitzada a l'extrem sud-oest de la rasa 100, es tracta d'una pavimentació de morter de la qual n'observem un fragment molt petit.

UE 106: Nivell de regularització, estrat de textura argilosa compacta, de coloració vermellova, presenta carbons i alguns fragments ceràmics en la seva composició. Cobreix la roca, es tracta d'un nivell de regularització de la roca per a la posterior construcció de les pavimentacions localitzades.

UE 107: Substrat geològic. Roca compacta de color blanquinós.

RASA 200:

Rasa d'aproximadament 7'60 metres de longitud per 0'80 m. d'amplada. La profunditat màxima assolida es de 3m. i correspon a uns 26 msnm pel seu extrem oest i 25'80 msnm pel seu extrem est. La seva orientació és d'oest a est.

Igual com en la rasa 100, el primer nivell que es localitza es un potent nivell de reompliment d'època contemporània (UE 201) amb tot tipus de material en la seva composició. Per sota d'aquest ja es localitza el potent estrat de formació agrícola (UE 202) que no presenta material arqueològic en la seva composició.

No es va poder excavar tot el nivell agrícola ja que el braç de la miniexcavadora i la inestabilitat del terreny no van permetre aprofundir més. És per aquest motiu que durant la primera fase de delimitació no es va poder establir la existència o no existència de restes arqueològiques per sota del nivell de formació agrícola localitzat (UE 202). Tot i així, queda clar que no es localitzen evidències arqueològiques fins a la cota de 25'80 msnm.

La seqüència estratigràfica de la rasa 200 és la següent:

UE 200: Rasa de 7'60m. de longitud per 0'8 m. d'amplada i una profunditat màxima de 3m.

UE 201: Nivell de reompliment contemporani, presenta tot tipus de material en la seva composició (plàstics, maons, pedres...), té una potència aproximada de 1'40m.

UE 202: Nivell de formació agrícola de textura arenosa flonja i color marró fosc. No presenta material arqueològic en la seva composició però sí que s'hi localitzen pedres de tamany mig i gran a diferència del nivell agrícola localitzat en la rasa 100.

5.2.- Segona fase

La segona fase de delimitació s'ha dut a terme un cop les diferents construccions existents en els dos solars a delimitar han estat enderrocades i els solars han

quedat totalment nets. Es en aquesta fase quan s'ha pogut finalitzar la delimitació del número 34 i quan s'ha dut a terme la delimitació del número 32 del Passatge Forn.

RASA 300:

La rasa 300 té aproximadament 12'75 m. de longitud per 1'3m. d'amplada, la profunditat màxima assolida és de 3'5m., es a dir, 25'40 msnm, i la profunditat mínima es a 27'30 msnm. Té una orientació nord-est/sud-oest.

Per sota dels nivells de pavimentació i fonamentació d'època contemporània (UE 301, UE 302) apareix un nivell contemporani de regularització (UE 305) i per sota d'aquest trobem un potent nivell de formació agrícola de coloració marró fosc i textura arenosa flonja (UE 308).

Per sota d'aquest nivell agrícola apareixen les primeres evidències de restes arqueològiques. Apareix un nivell arqueològic (UE 309) que cobreix un paviment d'*opus signinum* i la preparació d'aquest (UE 310, UE 320). Aquest nivell de preparació es recolza directament en el substrat geològic (UE 305) consistent en afloraments de roca dura de coloració blanquinosa.

També es localitzen tres estructures. La UE 311 consisteix en una canalització de secció quadrangular construïda amb pedres irregulars lligades amb morter i cap a l'extrem sud-oest localitzem, a una cota inferior i en molt mal estat de conservació, un mur de pedres irregulars (UE 314). A més, en el perfil est de la rasa es pot observar el que sembla ser una altra estructura de pedres i morter (UE 317). Aquestes dues estructures es recolzen directament sobre el substrat geològic (UE 316). S'observa un fort desnivell del substrat geològic en sentit nord-est/ sud-oest

Si ens fixem en la cota d'aparició de restes arqueològiques, és aproximadament a 27'90 msnm, de tal manera que en relació amb la cota inicial d'excavació tan sols s'observa un metre de profunditat lliure de restes arqueològiques. Arribats a aquesta cota ens apareixen les restes, la potència de les quals es troba entre

un metre a l'extrem nord-est de la rasa i 1'5 metres aproximadament cap a l'extrem sud-oest.

La seqüència estratigràfica localitzada en la rasa 300 és la següent:

UE 300: Rasa de 12'75 m. de longitud per 1'3 m. d'amplada i 3'5m. de profunditat màxima.

UE 301: Pavimentació de l'edifici enderrocat.

UE 302: Pavimentació de l'edifici enderrocat.

UE 303: Fonamentació de l'edifici enderrocat.

UE 304: Fonamentació de l'edifici enderrocat.

UE 305: Reompliment d'època contemporània.

UE 306: Reompliment d'època contemporània.

UE 307: Reompliment d'època contemporània.

UE 308: Estrat de formació agrícola de textura flonja i color marró fosc. No presenta material arqueològic en la seva composició.

UE 309: Nivell arqueològic de potència variable, cobreix la pavimentació localitzada. Presenta petits fragments ceràmics en la seva composició.

UE 310: Pavimentació molt fragmentada d'*opus signinum*.

UE 311: Canalització de secció rectangular de pedres irregulars lligades amb morter.

UE 312: Nivell de reompliment.

UE 313: Substrat geològic, textura argilosa de coloració taronjosa.

UE 314: Estructura de pedres irregulars de funcionalitat indeterminada en molt mal estat de conservació.

UE 315: Roca.

UE 316: Substrat geològic de coloració blanquinosa i textura argilosa.

UE 317: Possible estructura de pedres irregulars lligades amb morter. En molt mal estat de conservació.

UE 318: Nivell arqueològic.

UE 319: Nivell arqueològic.

UE 320: Nivell de preparació de la pavimentació UE 310.

RASA 400:

La rasa 400 té aproximadament 8'5 m. de longitud per 1'2 m. d'amplada, la profunditat màxima assolida és de 2'75m., es a dir, 26'00 msnm, i la profunditat mínima es a 26'50 msnm. Té una orientació nord-est/sud-oest.

Es considera una rasa negativa pel que a fa a l'existència de restes arqueològiques ja que per sota de la pavimentació i fonamentació de l'edifici enderrocat (UE 401 i UE 402) apareixen uns potents nivells de reompliment de pedres (UE 403 i UE 404) i per sota d'aquests nivells ens apareix el que podria haver estat un nivell de formació agrícola (UE 405). Just per sota d'aquest nivell agrícola es localitza el substrat geològic (UE 406).

La seqüència estratigràfica localitzada en la rasa 400 és la següent:

UE 400: Rasa de 8'5 m. de longitud per 1'2 m. d'amplada, amb una orientació nord-est/sud-oest.

UE 401: Pavimentació de l'edifici enderrocat.

UE 402: Fonamentació de l'edifici enderrocat.

UE 403: Reompliment de pedres de gran potència.

UE 404: Reompliment de pedres.

UE 405: Nivell de formació agrícola de tectura flonja i coloració marró fosc.

UE 406: Substrat geològic.

5.3.- Inventari de materials

UE	CLASSE	TIPUS	PC	INF	AN	FO	VO	AL	IND	OBSERVACIONS
106	Comuna Oxidada			2						
309	Àmf. Indeterminada			11						
309	Àmf. Africana			1						
309	Àmf. Itàlica			3						
309	Tegulae			1						
309	Ímbrex			1						
309	Fauna	Os							1	
309	Element metàlic	Ferro							1	
309	Comuna Oxidada			1						
309	Cuina africana			2						
309	Cuina africana					1				
309	Cuina africana						1			
309	T.S. Africana A			1						
309	T.S. Africana D	Hayes							1	
		91								
309	T.S. Africana C	Lamb.							1	
		40b								
309	T.S. Hispànica	Drag. 37							1	
309	T.S. Hispànica			1						
311	Comuna oxidada			1						Cromada
311	Vaixella vítria			3					1	
311	Tegulae							3		
318	Comuna oxidada			4						
318	Àmf. Sud-hispànica			1						
318	Àmf. Tarraconense			2						

6.- CONSIDERACIONS FINALS

Com s'ha vist en l'apartat corresponent als antecedents, els solars que ens ocupen es localitzen en una zona amb un alt risc arqueològic. Es per aquest motiu que l'octubre del 2004 es va dur a terme la delimitació arqueològica dels solars. En aquells moment la delimitació tan sols es va poder dur a terme de forma parcial ja que les construccions existents impedièren la delimitació de part del solar corresponent al número 34 del Passatge Fornes i impossibilitava totalment efectuar la delimitació del solar corresponent al número 32.

Tot i així es van dur a terme dues rases (UE 100 i UE 200) al solar n. 34 en la zona corresponent al jardí. De les dues rases efectuades, la rasa 200 va donar resultats negatius però s'ha de tenir en compte que en aquesta rasa no es va poder arribar al substrat geològic ja que la longitud del braç de la miniexcavadora utilitzada no ho va permetre. Pel seu extrem est es va poder excavar fins a la cota de 25'80 msnm que és aproximadament la profunditat a la que apareixen les restes arqueològiques localitzades a la rasa 100, però en la rasa 200, en aquesta cota, el nivell agrícola encara tenia continuïtat, de manera que no es va poder assegurar si per sota d'aquest nivell agrícola s'hi conserven o no restes arqueològiques tal i com succeeix en la rasa 100.

És per això que considerem com a positiva la rasa 100, ja que per sota del potent nivell agrícola ens han aparegut algunes, tot i que molt mínimes, evidències de l'existència de restes arqueològiques en aquesta zona a una cota aproximada de 25'80 msnm. De totes maneres la potència arqueològica localitzada no supera els 20cm. ja que tan sols s'ha pogut localitzar un nivell de regularització que cobreix el substrat geològic, que serviria per a anivellar el terreny per a la posterior construcció de dos nivells d'ús formats per la mateixa roca natural i morter de calç.

En aquest mateix solar es va efectuar una tercera rasa (UE 300) durant la segona fase de delimitació. Aquesta rasa s'ha considerat com a positiva ja que

es localitzen tot un seguit d'estructures arqueològiques en el seu interior, les restes apareixen per sota d'un nivell de formació agrícola, de tal manera que aproximadament a un metre de profunditat respecte a la cota inicial d'excavació apareixen les primeres evidències arqueològiques. A l'extrem nord-oest de la rasa 300, a 27'30 msnm s'observa un fragment de pavimentació d'opus signinum (UE 310) i la preparació d'aquesta (UE 320). A uns 4 metres de l'inici de la rasa per el seu extrem nord-oest, a tan sols un metre de profunditat, apareix una canalització de secció quadrangular de pedres irregulars lligades amb morter. I cap a l'extrem sud-est de la rasa 300 apareixen dues estructures (UE 314, UE 317) a una cota una mica inferior, aproximadament a 26'50 msnm., que es recolzen directament sobre el substrat geològic. Per tant, en la rasa 300 la potència arqueològica conservada és d'entre un metre cap a l'extrem nord-est i un metre i mig cap a l'extrem sud-oest ja que s'observa un desnivell del substrat geològic des del nord-est, a una cota més elevada, cap al sud-oest, a una cota inferior.

Pel que fa al número 32, la rasa de delimitació es va efectuar durant la segona fase, els resultats obtinguts van ser totalment negatius ja que per sota dels potents nivells de reompliment de pedres i un nivell de formació agrícola ja ens apareix la roca, de manera que no s'observen evidències de cap tipus de resta arqueològica.

Els diferents tipus d'estructures localitzades tant en la rasa 100 com en la rasa 200, així com el material recuperat durant el procés de neteja d'aquestes ens indiquen la presència de restes arqueològiques d'època romana republicana en el número 34 del Passatge Fornes. Per tant, s'han de considerar com a negatius, es a dir, sense risc arqueològic, els resultats obtinguts en el número 32 del Passatge Fornes, però s'han de considerar com a positius els resultats obtinguts en el número 34 del mateix carrer. És, per tant, en el número 34 on s'ha de controlar l'afectació que suposaria la construcció del nou immoble per a la conservació de les restes arqueològiques localitzades.

7.- BIBLIOGRAFIA

ADSERIAS, M., BURÉS, L., MIRÓ, M., RAMÓN, E., 1993. "L'assentament pre-romà de Tarragona", a Revista d'Arqueologia de Ponent , 3, Lleida, 177-0.

ANGUERA, P., 1992: "Tarragona a l'època de Bonaventura Hernández Sanahuja", a Un home per a la Història. Homenatge a Bonaventura Hernández Sanahuja, Tarragona, 10-19.

AQUILUÉ, X., DUPRÉ, X., MASSÓ, J., RUIZ DE ARBULO, J., 1991. "La cronologia de les muralles de Tarraco", a Revista d'Arqueologia de Ponent, 1, 271-298, Lleida.

ARCO, A., 1894. Catálogo del Museu Arqueológico, 1894.

BURÉS, L., GARCIA, M., MACIAS, J.M., 1999. Un aqüeducte soterrani a Tarraco, Empúries 51, Girona.

BERGES, M., FERRER, M., 1982: "Excavaciones en la calle Comandante Rivadulla", a Noticiario Arqueológico Hispánico núm. 5, Madrid, 227-234.

CARTAÑA, 1864. "Lista de los objetos encontrados en el pozo..." R.S.A.T.

CORTES/GABRIEL, 1985. *Tarraco: Recull de dades arqueològiques*, Tarragona 1985.

CODEX, 1998. *Memòria de la intervenció arqueològica realitzada al solar núm. 32 del carrer Gasòmetre, Tarragona (Tarragonès)*. Memòria lliurada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.

CODEX, 1999. *Memòria de la excavació arqueològica realitzada en el carrer Gasòmetre núm. 36, Tarragona (Tarragonès).* Memòria lliurada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.

CODEX, 2001. *Memòria de l'excavació arqueològica en el solar núm. 12-14-16 del carrer Sevilla / núm. 2-4-6-8 del Passatge Fornes de Tarragona (Tarragonès).* Memòria lliurada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.

FERRER, M.A., DASCA, A., ROVIRA, J., 1994. -CL- anys de la Reial Societat Arqueològica Tarraconense. Una aproximació a la seva història (1844-1994), Tarragona.

GIBERT, A., 1916. Temples pagans de la Tarragona romana, Tarragona.

GÜELL, M., 1994. "Noves aportacions al coneixement de la Tàrraco tardo-republicana: el carrer de Lleida, 27", a Tribuna d'Arqueologia 1992-1993, Barcelona, 107-113.

HERNANDEZ, B., 1864. "Estudios históricos I", *Gaceta de Madrid*, 3/12/1864.

HERNÁNDEZ, B., TORRES, J.M., 1867. *El indicador arqueològic de Tarragona*, Reedició fascímil realitzada per l'Ajuntament de Tarragona l'any 1982.

HERNÁNDEZ, B., 1884. Opúsculos históricos, arqueológicos i monumentales. Tarragona

HERNÁNDEZ, B., MORERA, E., 1892. *Historia de Tarragona desde los remotos tiempos hasta la época de la restauración cristiana*, Tarragona.

MIRÓ, M.T., 1988. "Restes ibèriques al carrer Caputxins (Tarragona)", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 6-7 (1984-85), Tarragona, 3-9.

MIRÓ, M.T., 1987. “El nucli ibèric de Tarraco: dels seus inicis a la integració dins la ciutat romana” a *Jornades Internacionals d'Arqueologia romana. Documents de treball*. Granollers 1987.

MIRÓ, M.T., 1988. “Restes ibèriques al carrer Caputxins (Tarragona)” a *Butlletí Arqueològic. Època V*, 6-7 (1984-85).

OTIÑA, P., 1999. *Informe de les excavacions arqueològiques realitzades al carrer Caputxins 23 de Tarragona*. Inèdit. Informe lliurat al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.

RUIZ DE ARBULO, J., 1990. El Foro de Tarraco, a *Cypsela* 8, Girona, 119-138.

SERRA VILARÓ, J., 1932. Excavaciones en Tarragona, *Memoria de la Junta Superior de Excavaciones* 116, Madrid.

ANNEX FOTOGRAFIC

ANNEX PLANIMÈTRIC

LLISTAT PLANIMÈTRIC

- 1.- Plànol de situació. Sense Escala.
- 2.- Plànol de situació. Escala 1:100
- 3.- Planta General. Escala 1:50
- 4.- Seccions. Escala 1:50